

Svein Carstens

Fortidens visjoner – fremtidens løsninger. Trondheim Renholdsverk 100 år.

Trondheim: Museumsforlaget 2018

Yngve Nilsen

Professor i historie, Høgskulen på Vestlandet

Yngve.Skjerseth.Nilsen@hvl.no

I offisielle sammenhenger snakker vi ikke lenger om søppel, men om avfall, som gjerne igjen omtales som en ressurs. Vi har ikke fulgt noen rettlinjert utvikling for å komme dit. Når Svein Carstens har kalt sin bok om Trondheims Renholdsverk *Fortidens visjoner – fremtidens løsninger*, er det for å markere at synet på byens avfallshåndtering har fulgt en pendelbevegelse. Forenklet sett kan vi snakke om en sterk bevissthet om gjenvinning på den tiden da Trondheims Renholdsverk ble etablert i 1918, avløst av tanken om naturen som søppelkasse i tiårene etter andre verdenskrig, fulgt av ny oppmerksomhet om miljøspørsmål og resirkulering i tiden fra 1970-årene og framover.

Det er denne utviklingen Carstens gjør rede for. Foruten å handle om søppelhåndterings historie er boken også et stykke lokalhistorie, samtidig som den gjør rede for viktige nasjonale og internasjonale kontekster for temaet. Som forfatteren gjør rede for innledningsvis, dreier det seg om en jubileumsbok som opprinnelig ble skrevet til 75-årsjubileet i 1993, og som nå har blitt forlenget og modifisert for å få med utviklingen de seneste 25 årene. Den siste delen har dermed tatt for seg en periode hvor flere nyere hensyn har krysset hverandre. Forfatteren legger vekt på det kanskje noe uavklarte begrepet «økonomismen» sammen med nyliberalismen og New Public Management for disse tiårene. Kort sagt: Avfallshåndteringen skulle ikke bare lønne seg i et samfunnsperspektiv, men også gi bedriftsøkonomisk fortjeneste og være en naturlig gjenstand for konkurranseutsetting. Var, og er, det mulig å forene slike forventninger med den helhetstenkingen som bør ligge til grunn for fungerende avfallshåndtering?

Overgangen mellom den gamle og den nyere delen av boken framstår imidlertid ikke som helt sømløs. De første kapitlene, og spesielt de som tar for seg tiden fram til andre verdenskrig, er etter denne leserens oppfatning de aller mest lesverdige.

Den som trodde at helhetlig tenking omkring avfallshåndtering og resirkulering er noe nytt i vår samtid, vil få noe å tenke på ved møtet med stadsingeniør Trygve Thesen, som var bestyrer av Trondheims Renholdsverk fra 1923 til 1947. Thesen hadde vært på studiereise i flere europeiske land og tatt med seg et konsept for søppelhåndtering som i større grad enn tidligere planer tok sikte på å gjøre seg nytte av avfallet industrielt. Kort fortalt gikk konsep-

tet ut på å fordele søppelet mellom henholdsvis latrineavfall til kompost, brennbart materiale og organisk materiale. Forbrenningsanlegget ble brukt som energikilde til å produsere grisefor til oppdrett i egen regi. Hovedproduktene fra «fabrikken på Sluppen» ble slik slaktegriser samt gjødsel til landbruket.

Konseptet var helhetlig og vel gjennomtenkt, men ble i praksis likevel ikke uproblematisk. At Trondheim Renholdsverk ble en monopolbedrift, var i seg selv kontroversielt, og husierne klaget over renovasjonsavgiftene. Når det gjaldt den daglige driften, var dyretuberkulose blant grisene et stort problem. Smitten skjedde gjennom føret, som altså var laget av søppel. Men det som definitivt slo beina under Thesens system, var en holdningsendring i de første etterkrigsårene.

Gjødselproduksjonen ble gradvis mindre aktuell ved at vannklosetter ble vanligere. Samtidig ble griseproduksjonen og etter hvert forbrenningen lagt ned til fordel for deponering av avfallet på fyllinger. Der Trondheim Renholdsverk tidligere hadde vært en industribedrift, ble det i tiårene etter krigen en bedrift som fokuserte på transport og logistikk. Når det gjaldt søppelets videre skjebne, satt man sin lit til tanken om at «naturen selv hadde evne til å ordne opp i det mangfoldet av avfall som den ble tilført».

Her kunne Carstens med fordel ha sagt noe mer eksplisitt om framveksten av «bruk og kast» som bevisst konsept. I sin artikkel «Green Citizenship at the Recycling Junction» gir for eksempel miljøhistorikeren Finn Arne Jørgensen oss et innblikk i den norske melkeemballasjens historie. Fram til etterkrigstiden ble melk levert i glassflasker, som ble pantet og gjenbrukt. Etter krigen fikk vi melkekartonger, som gjorde det enklere å distribuere melken til butikkene, som gjorde det enklere og billigere for forbrukerne å kjøpe større mengder, og som gjorde melken til en merkevare. Baksiden var at emballasjen var vanskeligere å resirkulere, og at den slik ble en ny, stor kategori med søppel. Med andre ord; ikke bare økte søppelvolumet av forbruksøkningen i seg selv. Også produktene i seg selv genererte mer avfall, som vanskelig kunne gjenvinnes. Lå noen av årsakene til nyorienteringen av Trondheims Renholdsverk i etterkrigstiden her?

Dagen søppelregime kan vi kanskje beskrive som en syntese av de to tidligere søppelregimene. På den ene siden er forventningen om resirkulering og gjenvinning kommet tilbake for fullt. På den andre siden er produktene og, ikke minst, emballasjen fremdeles skapt etter bruk og kast-tankegangen. Det gjør i sin tur oppgavene kompliserte for de som skal håndtere dette avfallet. Carstens sier en god del om dette i kapittelet «Hva skjer med avfallet vårt i 2018?» og i et par av de etterfølgende kapitlene. Men vi får ikke nødvendigvis de samme aha-opplevelsene som i presentasjonen av mellomkrigstidens resirkulering. Hvilken rolle har for eksempel IKT og moderne automatisering hatt for framveksten av dagens avfallshåndtering?

Kapitteloverskrifter som «Stille før stormen» og «Bomben springer» viser at de dramatiske høydepunktene for de nyeste kapitlene er konkurranseutsetting og privatisering av byens avfallshåndtering, fulgt av såkalt rekommunalisering i årene etter de rødgrønnes valgseier i 2003. For denne perioden er boken kanskje mer interessant som et stykke lokal forvaltningshistorie enn som et stykke lokal miljøhistorie. Det er disse tematiske kapitlene som flyter best i den nyeste delen. Til tider blir det kanskje litt omstendelig og kildeneært, og leseren kan noen ganger få en følelse av selv å sitte og bla i arkivene. Carstens fasit er at dagens bedrift har funnet sin form som et kompromiss mellom gammelt og nytt – offentlig eid, men med det private næringslivets organisasjon og krav til fortjeneste, samt med blikket vendt mot et voksende internasjonalt marked for avfall.

Tross en viss mangel på symmetrisk behandling av de tidligste og de seneste periodene gir boken en god introduksjon til søppelhistorien i et urbant lokalsamfunn. Den er dessuten velskrevet og vel redigert. Alt i alt en god appetittvekker for å skrive om lokale og regionale renovasjonsvesener.